

Nadia Bouras, Jan Hein Furnée, Hilde Greefs, Jelle Haemers, Manon van der Heijden en Anne-Laure Van Bruaene (red.), *Wereldsteden van de Lage Landen. Stadsgeschiedenis van Nederland en België* (Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact, 2025, 448 pp., ISBN 9789045051055).

Geïnspireerd door de recente verzamelwerken *Wereldgeschiedenis van Vlaanderen* (2018) en *Wereldgeschiedenis van Nederland* (2018, 2022) verscheen in 2025 dit omvangrijke publieksboek *Wereldsteden van de Lage Landen*. Een grotendeels andere groep sociale, cultuur- en stadshistorici nam daarbij het voortouw om er, ditmaal vanuit een specifiek stedelijke lens, op te wijzen hoezeer het sterk verstedelijkte gebied in het huidige Nederland, België, Luxemburg en Noord-Frankrijk verbonden was met de grote historische processen en ontwikkelingen in de wereldgeschiedenis, van de oudheid tot de korte twintigste eeuw. In de steden van de Lage Landen werden mondiale processen zoals de opkomst van het kapitalisme, industrialisering, proletarisering, staatsvorming, kolonialisme, en – uiteraard – urbanisering niet enkel bij uitstek gemanifesteerd, ook zorgde de dynamiek die uitging van deze steden en hun onderlinge interacties ervoor dat ze deze ontwikkelingen op wereldschaal actief mee hebben vormgegeven.

Dit gegeven wordt vanuit talrijke invalshoeken en voor diverse steden belicht in maar liefst 54 verschillende bijdragen, voorafgegaan door een korte inleiding door de samenstellers. Onder de auteurs bevinden zich vooral academische (stads)historici uit Nederland en België, maar ook archeologen, antropologen en letterkundigen, evenals enkele niet-academici zoals museumconservatoren, auteurs en journalisten. In korte bijdragen van een zevental pagina's, voorafgegaan door een handzame kernboodschap van enkele zinnen, belichten ze hun doorgaans eerder verrichte onderzoek vanuit een gecombineerd wereld- en stadshistorisch perspectief. Elke bijdrage richt zich op een specifiek mondiaal proces en hoe dat uiting kreeg in en/of werd vormgegeven vanuit een specifieke stad. Drie bijdragen behandelen een amalgaam van twee of meer steden. Zo komen er in totaal 41 verschillende steden en groepen van steden aan bod: van de oudste (Romeinse) steden zoals Nijmegen tot het in 1974 gestichte Almere, en van grootsteden zoals Brussel tot het kleine Hasselt in het Nederlandse Overijssel.

De steden zijn goed verspreid over Nederland (20), België (17), Noord-Frankrijk (3) en Luxemburg (1), al erkennen de redacteurs dat bepaalde regio's in het noorden, oosten en zuiden van de Lage Landen ondervertegenwoordigd blijven. Ook zijn er enkele steden met een belangrijke (wereld)geschiedenis, zoals Utrecht, Eindhoven, Charleroi en Tongeren, die opvallend afwezig zijn. Ook chronologisch is er een goede spreiding, met niettemin een zwaartepunt

in de voorbije twee eeuwen: 2 bijdragen gaan over steden in de oudheid, 15 over de middeleeuwen, 14 over vroegmoderne steden, 11 over de lange negentiende eeuw, en 12 over de korte twintigste eeuw.

Op thematisch vlak getuigen de bijdragen van de grote diversiteit van de manieren waarop de steden van de Lage Landen verbonden waren met de rest van de wereld, maar ook van de evoluties hierin. In 22 van de 54 bijdragen fungeren ze als internationale draaischijf van cultuur, kunst, religie, wetenschap, technologie of architectuur. Een politieke rol wordt benadrukt in 15 bijdragen, met steden als spil van supraregionale macht, toneel van politiek protest, oorlog of de ontwikkeling van internationale politieke ideeën. 13 bijdragen hebben betrekking op langeafstandshandel, met een zwaartepunt in de middeleeuwen en vroegmoderne tijd. 12 bijdragen gaan over steden in imperialistische en (post-)koloniale verbanden, van de vroegmoderne tijd tot de korte twintigste eeuw, waarvan er twee expliciet ingaan op hun rol in (vroegmoderne) slavenhandel. Nog eens 12 bijdragen beschrijven hoe de Lage Landen steeds gekenmerkt zijn geweest door migratie, diversiteit en mobiliteit. Kleinere thema's zijn arbeid, ambacht en industrie in 9 bijdragen, stedelijke ruimte en stadsplanning in 7, ecologie, ziekte en gezondheid in 5, en toerisme, dat eerder verrassend door slechts 2 bijdragen over Spa en Oostende vertegenwoordigd wordt.

De meeste bijdragen in het boek slagen er wonderwel in om zowel de specifieke stedelijke context als de manier waarop de stad verbonden was met de rest van de wereld goed te omschrijven. Het is de essentie van wat stadsgeschiedenis hoort te zijn en meer bepaald van de manier waarop ze aantoont hoe globale sociale processen een tastbare uiting vonden in het kleinschalige, dagelijkse leven. In zijn pleidooi voor deze vorm van stadsgeschiedenis in het *Journal of Urban History* moest Charles Tilly in 1996 nog vaststellen dat '[urban historians] either [...] take cities as undifferentiated points within interurban processes, such as urbanization and migration, or they take city limits as boundaries for the analysis of ostensibly self-contained urban processes'. Een wereldgeschiedenis van steden, of een stedelijke wereldgeschiedenis, biedt de uitgelezen mogelijkheid om deze tweespalt te overbruggen, zoals dit boek goed aantoont. De bijdragers werden hierbij nochtans niet geholpen door de erg beknopte opzet van de hoofdstukken, wat vanuit publiekshistorisch oogpunt uiteraard begrijpelijk en wenselijk kan zijn. Op zeven pagina's en met slechts één afbeelding (of uitzonderlijk twee) per bijdrage, is het niet eenvoudig om telkens een andere stedelijk-historische context te schetsen. Soms blijft de bespreking van ofwel deze stedelijke specificiteit, ofwel de manier waarop een stad verbonden was met de rest van de wereld, hierdoor veeleer oppervlakkig. Daar wordt deels aan tegemoetgekomen door de lezer door te verwijzen naar een viertal gerelateerde publicaties per hoofdstuk.

Het enige overkoepelende luik van het boek is een korte introductie van zes bladzijden. Daarin komen nuttige contextuele gegevens aan bod over

de stedelijke structuur van de Nederlanden, evenals een positionering in de recente historiografische belangstelling naar de dwarsverbanden tussen wereld- en stadsgeschiedenis. Deze recente belangstelling leidde onder andere tot meer aandacht voor subalterne groepen en voor de keerzijde van mondiale processen zoals kolonialisme en kapitalisme. Terwijl de op de inleiding volgende bijdragen deze nieuwe tendensen in stads- en wereldhistorisch onderzoek goed illustreren, wordt in de inleiding zelf weinig concreet met deze bevindingen aan de slag gegaan. Behalve enkele voorzichtige conclusies zoals dat ‘globalisering enerzijds zorgde voor schaalvergroting, economische bloei en culturele innovatie, maar anderzijds vrijwel altijd gepaard ging met spanningen en conflicten’ (13), brengt het verzamelwerk als geheel de lezer niet meteen een nieuw prangend inzicht bij over de manier waarop steden mondiale processen vormgaven of hoe die laatste er werden gemanifesteerd, noch of de wereldsteden van de Lage Landen daarin een unieke positie innamen of de bevindingen voor andere historisch sterk verstedelijkte regio’s zoals Noord-Italië wellicht gelijkaardig zouden zijn.

Een dergelijke (academische) bijdrage is vanzelfsprekend niet het hoofddoel van een publicatie die in de eerste plaats bestaand wetenschappelijk onderzoek naar een breed publiek beoogt te communiceren. Toch schuilt er in het bijeenbrengen van zo’n groot aantal casestudy’s wellicht een groter potentieel om tot een vernieuwende synthese te komen, bijvoorbeeld over hoe processen op wereldschaal mede door gewone stedelingen in de Lage Landen werden vormgegeven. In een omstandigere inleiding of besluit zou een dergelijke *take-away message* de toegevoegde waarde van het bijeenbrengen van deze rijkdom aan casestudy’s nog meer hebben verduidelijkt.

Op deze kanttekening na mag echter duidelijk zijn dat *Wereldsteden van de Lage Landen* een uitstekend publieksboek is. Actueel historisch onderzoek van topkwaliteit wordt er op een behapbare, toegankelijke en mooi geïllustreerde manier gepresenteerd. Door te illustreren hoe grote historische processen op wereldschaal het leven van gewone mensen in steden vormgaven én erdoor werden vormgegeven, worden mondiale processen treffend verbonden met een geschiedenis van onderop. Door daarbij bovendien niet te redeneren vanuit een nationaal kader maar expliciet grensoverschrijdend te werken, toont dit boek mooi aan hoe historici vandaag ook een langetermijngeschiedenis kunnen (bijeen)brengen die de belangrijkste ontwikkelingen en scharniermomenten uit de geschiedenis van een bepaalde regio bevattelijk voorstelt, zonder dat die geschiedenis in een gecanoniseerde vorm moet dienen om het huidige bestaan van die regio als politieke entiteit te rechtvaardigen.